

HOOFDSTUK 10

REACTIES VAN DE AARTSBISSCHOP OP DE ARRESTATIES IN 1942.

HET MOTIEF AAN DUITSE KANT: OOK WRAAK.

KLOOSTERJAREN VAN ZUSTER JUDITH IN BILTHOVENVANAF 15.08.1942 TOT 02.02.1944: TWEEDE ARRESTATIE.

Op de vroege zondagmiddag 2 augustus 1942 - direct na de arrestaties - stuurt Aartsbisschop J. de Jong een telegram aan Seyss-Inquart om hem 'Barmherzigkeit' te vragen voor zijn slachtoffers van die dag. Er komt geen antwoord.' Aukes (1956), 389.

Op zondag 2 augustus 1942 houdt Commissaris-generaal Schmidt op de nationaal-socialistische partijvergadering te Waubach (Limburg) een redevoering. Hij levert op bevel van Seyss-Inquart kritiek op de Nederlandse Bisschoppen, die het protesttelegram op 26 juli lieten voorlezen.

Daarop stuurt de Aartsbisschop namens het Episcopaat op 23 augustus een brief in het Duits naar de rijkscommissaris Seyss-Inquart. Hij verklaart hoe een en ander is verlopen *'dasz die deutschen Behörden sogar der Ansicht seien, die katholischen Bischöfe hätten ihr Wort gebrochen; sie hätten nämlich versprochen die Gesamtdepesche welche zehn christlichen Kirchen in den Niederlanden am 11 Juli d. J. an die deutsche Behörden sandten mit der dringenden Bitte die neuesten Bestimmungen gegen die Juden in den Niederlanden nicht durchzuführen, nicht von der Kanzel verlesen zu lassen, trotzdem aber die Vorlesung doch stattfinden lassen. etc.*

Slot: *Ein gleiches Schreiben wie oben wird dem Herrn Rauter, Oberste Polizei-Führer zugeschickt.* Bron: Stokman, S. (1945) Pp. 253-255.

Op het telegram en op de Duitse brief hoort de Aartsbisschop niets. Aukes noteert: De Aartsbisschop heeft in brieven er al het zijne van gezegd en het woord 'wraakmaatregelen' gebruikt. Aukes (1956). Pp. 389-390.

Onderbouwing van het motief 'wraak'.

Bron: Kempner, Robert (1969). Pp. 99-100:

Tijdens de openbare rechtszitting te München (1967) vroeg Kempner aan de beklaagde Harster (bijlage 2): 'Wat was de eigenlijke reden voor het doodvonnis van de katholieke Joden?' zei Harster: 'Dat was wraak, vergelding voor de houding van de katholieke Bisschoppen.'

'Na zijn veroordeling heb ik (Kempner) aan Harster door zijn verdediger laten vragen, of hij dit antwoord nog nader kon preciseren. Hij verklaarde: 'Het doorslaggevende motief van de Rijkscommissaris was zeker wel, dat hij hiermee wilde reageren op het feit, dat de Katholieke Kerk er zich niet toe bepaalde, zich voor de geloofsgenoten in te zetten (bedoeld werden de Katholieke Joden).'

'De Bisschoppen hadden immers in hun telegram aan de Rijkscommissaris en later van de preekstoel alle deportaties van de Joden gehekelde en niet alleen van de Katholieke Joden.'

**Redevoering van Schmidt in Waubach
zondag 2 augustus 1942.**

**Kempner, R.
(1969). Pp.
100-101.**

'Dat de analyse van Harster juist is, bewijst het volgende: In de vergadering van maandag 27 juli 1942 werd ook besloten dat commissaris-generaal Schmidt de volgende zondag 2 augustus 1942 in een nationaalsocialistische partijvergadering in Limburg (Waubach) de Bisschoppen openlijk van replek zou dienen.

Schmidt verklaarde daarbij – zonder de stand van zaken correct weer te geven- : ‘Wanneer de Katholieke geestelijkheid op deze wijze blijkt geeft zich niets aan te trekken van gevoerde onderhandelingen, zijn wij van onze kant gedwongen de katholieke Joden als onze ergste vijanden te beschouwen en voor hun onmiddellijke transport naar het Oosten te zorgen.’

Rauter is fanatiek kwaad, omdat de Bisschoppen zijn gezag tarten. Uit zijn brief aan Himmler van 27.09.1942, opgedoken in de nazi-archieven na de oorlog, blijkt dat het hoofdmotief voor deze arrestaties is de WRAAK op de Bisschoppen en speciaal op Aartsbisschop de Jong.

Rauter schrijft Himmler 27 september 1942.

Rauter schrijft:

‘Van de christelijke Joden zijn intussen de katholieke Joden weggevoerd, omdat de vijf bisschoppen - an der Spitze der Erzbischof de Jonge (de foute naam gebruikt Rauter) in Utrecht zich niet naar de oorspronkelijke afspraken hebben gehouden. De protestantse Joden zijn nog hier en het is inderdaad gelukt, de katholieke kerk van de protestantse uit dit eenheidsfront los te maken (aus dieser Einheitsfront zu sprengen).

De aartsbisschop de Jonge heeft in een bisschopsconferentie verklaard, dat hij nooit meer ‘mit den Protestanten und Calvinisten (sic) in een eenheidsfront zal samengaan.’

De storm van de kerken, die een aanvang nam toen het wegvoeren (van de Joden) begon, werd op deze wijze sterk aan het wankelen gebracht en is ‘abgeklungen’: (gaan liggen.

Bron: Aukes (1956). Pp. 390-391.

Marcel Poorthuis en Theo Salemink (2006) melden in hun werk *Een donkere spiegel*, 633: De aanklager van het Neurenberger proces, Robert Kempner, trad hierbij opnieuw als aanklager op. Hij sprak uitvoerig over de gebeurtenissen in Nederland. Ook hij beschouwde de

represailles tegen meer dan honderd katholieken van joodse herkomst in de zomer 1942 als een tegenaanval van de nazi's op de katholieke kerk.

Hij wees ook op de vervolging van de katholieken die daaraan vooraf was gegaan en waarvan onder anderen de in Dachau omgekomen priesters Titus Brandsma, Marinus van Rooijen, Heinrich Zwaans en Jan Galama het slachtoffer waren geworden.

Judith's verhaal na Westerbork.

Na haar ervaringen in kamp Westerbork is Judith weer terug in het Dominicusklooster te Bilthoven. Ze is vrijgesteld van deportatie maar blijft op de lijst staan. Dat moet kenbaar zijn in haar persoonsbewijs. Op 21 september 1942 gaat ze met Zuster Romula naar Amsterdam om de Sperrstempel te halen. Daar ontmoet ze familieleden en hoort familienieuws.

De Consul van Portugal heeft stappen gezet om de Portugese Joden naar Portugal te laten overkomen.

'Toen ineens zei ik dat Vader vroeger, toen ik nog maar een jaar of tien was, het dikwijls over het Huis van Braganza had. 'Daar stamt de familie Mendes vanaf.' Toen ik van Zuster Romula hoorde dat de Orde een gelukzalige Bartolomeo van Braganza kende, die ook in het Officie genoemd wordt, had ik dikwijls bij mezelf gedacht: Zou dat nu familie zijn van die Braganza waar mijn Vader altijd over sprak?' AB 114

> Bijlage 1. Braganza.

'Ook vertelde Vader over Moeder, die Henriques heet, dat haar stamboom nog ouder was. 'Ik herinnerde me het portret dat we thuis hadden van een persoon in vorstelijke kleding met een palmtak in de rechterhand. AB 114

Er onder stond het familiewapen van de Castro's en er boven in een cirkel Inez Henrigues de Castro, onderkoning van Indië.' AB 115

Ontwikkelingen in nazi-Duitsland.

Emerson Vermaat (2013) publiceert in zijn werk *Auschwitz. Eindstation van de dood*, een tijdschema van de 'Endlösung van het Jodenvraagstuk', zoals gerealiseerd o.a. in Auschwitz. Pp. 237-247.

Op 30 januari 1939 kondigt

Hitler: De uitroeiing van het Joodse ras.

Hitler op de rijksdag voor de eerste keer aan 'de uitroeiing van het Joodse ras in Europa'. Hij doet dit nog zes keer.

27 september 1939 is de oprichtingsdag van het Reichssicherheitshauptamt (RSHA), dat uitgroeit tot een machtige organisatie onder leiding van Adolf Eichmann.

Als in 1940 het kamp Auschwitz volloopt met Duitse en Poolse gevangenen, begint de bouw van het eerste crematorium, dat klaar is op 25 juli 1940. Rudolf Höss is kampcommandant.

In augustus 1941 is er overleg van Eichmann met Höss en Himmler over de bouw van een gaskamer in Auschwitz-Birkenau.

Op 3 en 6 september 1941 volgen de eerste experimenten met het gifgas Zyklon B vooral op Russische krijgsgevangenen.

In oktober 1941 arriveren 10-duizend Russische krijgsgevangenen die moeten meebouwen aan kamp Birkenau.

Op 22 januari 1942 vindt de Wannsee-conferentie plaats in Berlijn: een totaalplan voor de 'Endlösung' van het Jodenvraagstuk.

Op 26 maart 1942 wordt het eerste kamp voor vrouwen in Auschwitz-Birkenau ingericht. Er volgen transporten o.a. uit België.

17 juli 1942 komt het eerste transport met 1137 mensen uit Nederland in Auschwitz-Birkenau aan. Himmler ziet hoe 449 van hen worden vergast.

6 augustus 1942. Bevel aan commandanten van de concentratiekampen om mensenhaar te hergebruiken onder meer voor het maken van sokken.

Op 10 augustus 1942 begint de bouw van crematorium II te Birkenau en in november de bouw van crematorium IV, opgeleverd 22 maart 1942 en V, opgeleverd 4 april 1943.

Drie vrouwen in een Franse goederenwagon in een deportatietrein.

Begin september 1942 begint de bouw van crematorium III in Birkenau.

30 september komt Judith's broer Abraham om in Auschwitz.

1943.

In de nacht van 4 op 5 mei 1943 voeren de geallieerden een luchtaanval uit op IG-Farbencomplex. Geen schade.

25 juni 1943 is crematorium III gereed. De transporten gaan door.

Op 22 november 1943 wordt Auschwitz onderverdeeld in drie kampen: Auschwitz I: Stammlager.

Auschwitz II-Birkenau, vrouwenkamp met gaskamers, waarboven een crematorium.

Auschwitz III-Monowitz, waar de fabrieken van IG Farben staan.

Er komen gekwetste en vervolgde Joodse mensen in de

Judith in de spreekkamer van het Sint Dominicus klooster.

spreekkamer van het klooster. Judith luistert, bemoeit hen met haar steeds lieve lach en onwankelbaar Godsvertrouwen.

Zuster Emerentia Peterse O.P. in Het Volkswaekblad, 23 augustus 1952, *Tien jaar geleden. Eindstation Auschwitz*. P. 8.

'Hoewel van de kant van haar Oversten alles gedaan werd, wat men meende te kunnen en te moeten doen

Onderduiken?

om haar veiligheid zeker te stellen, herhaalde Zuster Judith meermalen erop te rekenen weer opnieuw te worden gedepoorteed. *Tot haar Priorin zei ze steeds: 'Als ik weer wordt weggehaald, zal ik mijn leven offeren voor de bekering van het volk van Israël en voor het behoud van het sanatorium.'*

'In een intiem gesprek met een van haar Zusters liet ze duidelijk merken, waarom ze er nooit op aandrang langs illegale weg voor vervolging beveiligd te zijn. *'Mijn leven is hier niet moeilijk genoeg', zo zei ze. 'Ik zou veel meer voor Hem willen doen. Ik ben Hem zoveel dank verschuldigd. Graag leidde ik opnieuw het leven van een gevangene, ook om voor mijn lotgenoten een steun te zijn. Er zijn er, die dat zo hard nodig hebben. Ik denk altijd met grote dankbaarheid terug aan het vele goede, dat ik heb mogen doen in de weinige dagen toen {bedoeld zijn de dagen in Westerbork, 1942}.*

Hoe blij zou ik zijn, als God mij die genade opnieuw verleende en ik het nog veel en veel zwaarder zou krijgen.'

**Deportatie op 21 januari 1943 van verpleegden
en personeel
van het 'Apeldoornsche Bosch'.**

Op 22 december 1942 heeft Reichsgesundheitsführer dr. Leonardo Conti in Berlijn met Seyss-Inquart in Den Haag, getelegrafeerd, dat hij het krankzinnigen gesticht in Apeldoorn, dat tot nu toe door joden was bezet, en het Frans-Joseph-instituut, jodenvrij wil maken.

'Ik verzoek U dringend dit te doen en mij de beide instituten ter beschikking te stellen.' Conti wilde op deze wijze het aantal ziekenhuisbedden voor zieken uit Duitsland verhogen. Ook Harster heeft een afschrift van het bevel van Conti. Voor de technische ontruiming van het ziekenhuis met 2000 patiënten zorgt Aus der Fünten. Kempner (1969). 78-79.

Robert Kempner (1969) schrijft over deze massamoord: 'De beklagde Zoepf (Zöpf) had al in zijn laatste rapport in 1942 het gunstige verloop van de definitieve oplossing van het joodse vraagstuk in Nederland, aangekondigd.

Monument in Apeldoorn, Prinzenpark, met daarop de namen van de slachtoffers. Paslaan 25, Apeldoorn.

Op 21 januari 1943 worden 1181 patiënten en 50 personeelsleden van de Joodse

psychiatrische inrichting 'Het Apeldoornsche Bosch'

vanuit Apeldoorn naar Auschwitz gedeporteerd en eind januari vergast, onder wie Judith's zus Nannette.

Het bestuur van de *Stichting Joods Apeldoorn* heeft tot voor kort geen onderzoek naar de namen van de slachtoffers van Het Apeldoornsche Bosch laten doen omdat men dacht dat deze niet meer te achterhalen waren.

Een monument.

Er waren ook geen transportlijsten bekend van vertrek uit Apeldoorn en geen aankomstlijst in Auschwitz.

De huidige (2015) voorzitter Tom Fürstenberg van de Stichting Joods Apeldoorn realiseerde zich dat er in het Amsterdamse Stadsarchief een cartotheek moest zijn met de namen van alle patiënten van Het Apeldoornsche Bosch.

Hij diende een verzoek in om die beschikbaar te stellen.

Inmiddels was de termijn op het geheim van archieven met medische gegevens verstreken, zodat de namen van de patiënten en het verplegend personeel in het bezit van de Stichting Joods Apeldoorn konden komen.

Patiënten en personeel zijn gedeporteerd op 21 januari 1943, vermoord in Auschwitz-Birkenau eind januari 1943. Op het monument staan allen alfabetisch geregistreerd op achternaam.

Zo staat vermeld Nannette Rachel Mendes da Costa, verpleegster uit Amsterdam, vermoord, 55 jaar oud. Zij is een zus van Zuster Judith. Bericht *De Gelderlander* 21 januari 2013.

Zie voor details hoofdstuk 3.

Het is mij niet bekend in hoever de wereldgebeurtenissen binnen het Sanatorium doordringen.

Het dagelijkse werk voor de verpleegden en hun verzorging blijft de volle aandacht vragen.

**De wereldgebeurtenissen
vanaf het voorjaar 1943
tot juli 1944.**

**Hier volgt een ingekort
overzicht uit de bericht-
geving in Wikipedia:**

15 januari 1943 Concentratiekamp Vught wordt geopend.

23 januari: Zeventien Nederlanders ter dood veroordeeld wegens het verspreiden van illegale lectuur.

28 januari: Mobilisatie van alle Duitse mannen van zestien tot vijf en zestig jaar.

30 januari: Op de herdenkingsdag van Hitler's machts-overname bombardeert de RAF Berlijn. Himmler en Göring moeten tijdens het gebeuren hun redevoeringen onderbreken en naar een schuilkamer vluchten.

Slag om Stalingrad.

**2 februari 1943: Het zuidelijke
deel van het ingesloten Duitse
leger bij Stalingrad capituleert;**

daarmee is de slag om Stalingrad ten einde. Generaal Seyffardt, leider van het Nederlandse Legioen, wordt neergeschoten.

Feruari: Razzia's op studenten in Nederland.

10 februari: Brandstichting in het G.A.B. te Amsterdam door Gerrit van der Veen (1902-1944).

16 maart 1943: Gerrit van der Veen overvalt met succes het Bevolkingsregister van Amsterdam en steekt dit in brand.

24 maart: Artsenstaking in Nederland.

27 maart: De Persoonsbewijzencentrale (PBC), opgericht door verzetsstrijder Gerrit van der Veen wordt gesloten.

31 maart: Rotterdam weer hevig gebombardeerd, 401 doden.

Op 16 april 1943 wordt Rachel, Judith's tweede zus gedood in Sobibór.

19 april: Opstand in het getto van Warschau, die later op 16 mei neergeslagen wordt.

Op last van Hitler beveelt generaal Christiansen het opnieuw in krijgsgevangenschap wegvoeren van de leden van het voormalige Nederlandse leger. Gevolg zijn stakingen in heel Nederland; arbeiders en industriëlen weigeren te werken.

5 mei 1943: Nederlandse studenten moeten zich melden. Ongeveer 3000 studenten worden naar Duitsland gedeporteerd.

6 Mei: Nederlandse mannen tussen de 18 en 35 jaar moeten zich melden bij de arbeidsbureaus.

13 mei: Op alle radiotoestellen in Nederland wordt beslag gelegd.

20 mei: De Joden in Amsterdam moeten zich melden voor deportatie naar Westerbork. Zes Nederlanders worden gefusilleerd wegens sabotage.

26 mei: Razzia's in Amsterdam. Er worden ca. drieduizend Joden opgepakt.

Russen bij gesneuvelde Duitse soldaten.

20 juni 1943: Opnieuw razzia's in Amsterdam.

Dit keer worden er 5.700 Joden opgepakt.

Juni: De verzetsgroep van Johannes Post overvalt vier kantoren op één dag (Sleen, Zeloot, Oosterhesselen en Nieuweroord).

26 juni: Arrestatie van honderden Nederlandse artsen.

Op 12 juli 1943 zendt de Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters, Scheveningscheweg 17 's Gravenhage Nr. 55 aan Mr. A.N. Kotting. Vondelstraat 30, Amsterdam. Het is een antwoord op schrijven van 12 augustus 1942 D. 3785. Onderwerp: Beslissing op verzoekschrift omtrent registratie ingevolge Vo 6/1941.

Beslissing: Mendes da Costa, Judith (...) blijft geregistreerd als afstammeling van vier joodsche grootouders (J). Haar naam is geplaatst op de 'Liste von Personen portugiesischer Abstammung ohne ost-jüdische Beimischung und nicht mit Ostjuden verheiratet'.

Op 17 juli 1943 stuurt het advocatenkantoor van Mr. H.v. Krimpen, Mr. H.B. Wieringa en Mr. A. (Nino) Kotting een afschrift van de beslissing, met de toezegging dat zij een nieuw 'Sperrstempel' ontvangt. Aanmaken van enkele kopieën is wenselijk.

Documenten in Archief jmdc

17 juli 1943: Amerikaanse luchtaanval op de Fokkerfabriek in Amsterdam-Noord. Door misworp vallen bommen rond de Rita-Kerk en het Rosaklooster.

Het dodental ligt op 185 en er worden 120 gewonden geteld. Zes zusters Dominicanessen van Voorschoten, medezusters van Zuster Judith, worden gedood; één Zuster overlijdt in het ziekenhuis.

Ze zijn met anderen begraven op de Oude Noorderbegraafplaats, Buikslotermeerdijk 83, Amsterdam. Daar staat een monument. Hun namen zijn: Cleopha Jansen 61 jaar; Eleonora van Munster 53; Serafica Hofstee 45; Tarcisio Dubber 44; Lydia Rijvers 37; Blanca Kelderman 35.

Op 21 juli overlijdt in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis Zuster Elisabeth Cormick 58.

25 juli: Bijeenkomst van de Grote Fascistische Raad in Rome. Mussolini wordt afgezet als leider van het land en wordt gearresteerd.

19 augustus 1943: Begin van de onderhandelingen tussen de geallieerden en Italië over een wapenstilstand. De Amerikaanse luchtmacht bombardeert de vliegvelden Gilze-Rijen en Souburg. De aanval mislukt voor een groot deel. In het dorp Hulten bij Gilse-Rijen vallen 26 burgerdoden en in Souburg 12.

3 september 1943: Ondertekening van de wapenstilstand tussen Italië en de geallieerden.

16 september: Britse en Amerikaanse troepen maken in Italië contact met elkaar.

29 September: Einde van razzia's in Amsterdam. Tien-duizend Joden, onder wie de voorzitters van de Joodse Raad worden opgepakt.

October 1943

De Silbertannermoorden.

***Aktion Silbertanne* (Actie Zilver spar) is een codenaam voor een serie moordaanslagen en sluipmoorden die door Nederlandse ss-ers en oostfrontveteranen worden gepleegd tussen september 1943 en september 1944.**

De naam "Aktion Silbertanne" is afgeleid van het feit dat er een sparrentak komt te staan achter de naam van mogelijke slachtoffers op de lijst van Nederlandse prominenten. Voor elke door het verzet omgebrachte collaborateur worden drie Nederlanders uit de weg geruimd die als anti-nationaal socialistisch bekend staan.

Hiertoe hield de bezetter lijsten bij met anti-Duitse kandidaten die voor deze represaillemaatregel in aanmerking kwamen. Binnen een jaar worden 45 anti-Duitse Nederlanders vermoord. 11 anderen weten de aanslagen te overleven. Zie Wikipedia.

10 oktober 1943: Anglo-Amerikaans bombardement op

Enschede. Het dodental ligt op 151.

19 oktober: Grote arrestaties in het onderduiknetwerk te Hoorn.

22 oktober: In Amsterdam worden 8 Nederlanders gefusilleerd.

Bombardementen op Berlijn.

11 november 1943: RAF-groep nr. 100, bombardeert Berlijn.

Berlijnse kinderen bij de puinhoen

Op 18, 22, 23, 26 november: opnieuw bombardementen op Berlijn. Alsook op 2, 16 en 23 december 1943.

1ste transport van Weense Joden komt aan in Auschwitz.

12 december 1943: Vriendschapsverdrag

tussen de Sovjet-Unie en de Tsjechische regering in ballingschap.

De Verenigde Staten roepen Hongarije, Bulgarije en Roemenië op om zich tegen Duitsland te keren.

13 december: Zware luchtaanvallen schakelen Schiphol uit voor de rest van de oorlog als basis voor de Duitse luchtmacht.

1944

Januari 1944: Minister-president Gerbrandy steunt het Nederlandse verzet met 30 miljoen gulden.

25 januari: De illegaliteit maakt 105-duizend persoonsbewijszegels buit in het stadhuis te Tilburg

15 februari 1944: De geallieerden bombarderen het klooster op de Monte Cassino, waarna de Duitsers zich in de ruïnes verschansen.

15 februari 1944: De geallieerden bombarderen het klooster op de Monte Cassino, waarna de Duitsers zich in de ruïnes verschansen.

20 februari: In Den Haag worden twintig Nederlanders gedood.

22 februari: Amerikanen bombarderen door vergissing Nijmegen, Enschede en Arnhem.

Maart 1944: Het Rode leger lanceert een offensief in Oekraïne.

14 maart: De strijd om Monte Cassino wordt hervat met een nieuw bombardement.

19 maart: De Wehrmacht valt Hongarije binnen.

8 april 1944: Het Rode Leger bereikt de grens van Tsjecho-Slowakije.

11 april: De RAF voert met zes Mosquitojachtbommenwerpers een precisiebombardement uit op het Centraal Bevolkingsregister in gebouw Kleykamp te Den Haag, dat hierbij grotendeels wordt verwoest. Details: [Wikipedia](#)

1 mei 1944: In de nacht van 1 op 2 Mei 1944 mislukt een overval op het Huis van Bewaring aan de Weteringschans, onder leiding van Gerrit van der Veen.

8 mei: Rudolf Höss neemt weer tijdelijk de leiding van Auschwitz op zich.

14 mei: Begin van massale deportaties van Hongaarse Joden naar Auschwitz.

14 mei: Bij een overval op klaarlichte dag op drukkerij Hoitsema in de Tuinbouwdwarsstraat te Groningen worden 133.450 distributiebonkaarten ('zegeltjes') buitgemaakt.

Dit is de grootste 'vangst' bij

Kinderen op weg naar de gaskamer.

een dergelijke overval tijdens de bezetting.

Op 16 mei wordt Zuster Judith met andere Portugese Joden van Theresienstadt naar Auschwitz getransporteerd.

5-6 juni: D-Day: De geallieerde invasie in Frankrijk vindt plaats onder de codenaam 'Operatie Overlord'. Het is één van de grootste landingsoperaties uit de militaire geschiedenis.

Verder wordt uitgevoerd de 'Operatie Neptune', waarbij alle oorlogsschepen zich verzamelen bij Portsmouth; en de 'Operatie Ceronimo', de nachtelijke luchtlandingsoperatie boven Normandië.

8 juni: Gerrit van der Veen wordt in Overveen terechtgesteld, samen met o.a. Frans Duwaer (gearresteerd op 8 Juni: de drukker van persoonsbewijzen.

9 Juni: In Arnhem worden 56 mensen uit het Huis van Bewaring bevrijd.

12 juni: De eerste vliegende bommen (V1) komen neer in Engeland.

23 juni: Mislukte overval op een distributiekantoor in Haarlem in opdracht van Johannes Post. Jan Wildschut wordt hierbij opgepakt en komt niet meer vrij.

25 juni: Start 'Operatie Martlet' als voorbereiding op 'Operatie Epsom' in de Slag om Caen.

Intussen gaan de deportaties en het uitmoorden van Joden en anderen in hoog tempo door.

Bijlagen, illustraties.

Bijlagen

Bijlage 1. Bartolomé van Braganza.

De zalige Bartolomé van Braganza, ook genoemd Bartolomé van Vicenza, dominicaan sinds 1220, wordt rond 1200 in Vicenza, Italië, geboren in het adellijk geslacht van Braganza. In 1253 wordt hij bisschop van Limassol op Cyprus en in 1256 bisschop van Vicenza.

Als pauselijk delegaat memiddelt hij met goed succes

bij conflicten. Daarnaast schrijft hij bijbelcommentaren. Hij overlijdt in 1270 in Vicenza. In 1793 werd zijn zaligverklaring bevestigd. Wikipedia

Bijlage 2. Wilhelm Harster.

Wilhelm Harster (Kelheim, 21 juli 1904 – München, 25 december 1991) is een nationaalsocialistisch jurist en politieofficier in Nederland tussen juli 1940 en augustus 1943 Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD (BdS). Hij is de tweede man bij de deportatie van tienduizenden Nederlandse joden.

¹Harster draagt ook de verantwoording voor het Kamp Amersfoort en dus ook voor de vele daar begane misdaden. Direct onder Harster's bevel ressorteert de Nederlandse tak van de RSHA-afdeling IVB4, belast met de vervolging van de Joden; daartoe had hij een speciale afdeling "J" opgericht "ter bestrijding van het Jodendom in zijn totaliteit".

Harster bestrijdt ook het verzet.

In 1941 geeft hij toestemming voor 'verscherpt verhoor', dat wil zeggen het martelen van communistische gevangenen. In 1942 wordt de *verschärfte Vernehmung* ook toegestaan voor andere groeperingen. Vanuit zijn kantoor moet hij soms het geschreeuw van de gemartelden hebben kunnen horen.

Eind augustus 1943 wordt Harster overgeplaatst naar Italië, waar hij van september 1943 tot mei 1945 dezelfde functie uitoefent als in Nederland.

Vanaf 1949 worden processen tegen hem gevoerd met matige straf opleggingen. Harster krijgt in Nederland een relatief milde straf van 12 jaar cel voor zijn oorlogsmisdaden, waarbij zijn hoedanigheid van beschaafd-optredende bureauoordenaar in zijn voordeel zal hebben gewerkt. In 1953 werd hij weer vrijgelaten en vertrok hij naar Duitsland.

In 1967 wordt door de Duitse justitie een nieuw proces tegen Harster aangespannen, waarin hij medeverant-

woordelijk werd gesteld voor de moord op 83.000 Nederlandse joden.

Hij wordt door het hof in München veroordeeld tot 15 jaar cel, maar wordt in 1969 al weer vrijgelaten.

Hij overlijdt 25 december 1991.

illustraties

Drie vrouwen in een Franse transportwagen van een deportatietrein. Wikipedia.

Monument in Apeldoorn. Wikipedia.

Russen bekijken Duitse gesneuvelden. Wikipedia.

Drie kinderen bij puinhoop in Berlijn. Wikipedia.

Kinderen op weg naar de gaskamer. Wikipedia

ARBEIT MACHT FREI

Sachsenhausen

In 1873 publiceert Lorenz Diefenbach (1806-1883) de bundeling van zijn vertelling in de Wiener Zeitung over een adellijke dame, die door fysiek te werken een mogelijkheid ziet haar individualiteit te herwinnen, met de titel *Arbeit macht frei*.

Sinds 1933 wordt de spreuk boven nazi-concentratiekampen vermeld: op het toegangshek van Sachsenhausen, op de toegangspoorten van Auschwitz en Theresienstadt en boven de ingang van Dachau.

Bron en afbeeldingen uit Wikipedia.

Auschwitz

Theresiensadt

Dachau